

Dones entre l'oblit i la memòria

Per celebrar el dia de la dona, el vuit de març, EL TEMPS us proposa un repàs sobre la història de la dona dels Països Catalans. El document comença amb l'anàlisi de les dones anònimes de tots els temps i continua amb una selecció de les dones que van aconseguir sortir de l'anonimat. Tot seguit, com a article d'introducció, la historiadora Teresa Vinyoles reflexiona sobre la necessitat d'incloure les dones dintre de la història.

Quan vaig iniciar la recerca sobre història de les dones, l'any 1969, ens preguntàvem si era possible escriure la història de les dones, i em refereixo a les dones en plural. Avui hem de dir que la història de les dones és possible. El que cal és fer una nova lectura de la història; i l'hem iniciada, i ho fem partint de nosaltres mateixes, per mitjà del diàleg amb les dones del passat, seguint els rastres que elles ens han deixat amb les seves veus i amb els seus silencis, a partir de l'experiència, seva i nostra, del tracte desigual.

Com deia, vaig començar fent història de les dones, però en un moment de la meua recerca vaig veure que el que importava era fer entrar les dones a la història. Era il·lusori prescindir de la meitat de la humanitat, això és el que la història tradicional sempre havia fet. I nosaltres som mares d'homes, educadores d'homes, compartim la vida i la història amb ells. No es tracta de fer només història de les dones, sinó de fer una nova lectura de l'esdevenir històric, amb les mateixes fonts de sempre i amb fonts noves, però amb uns altres interrogants.

Si fem una història "de la vida", les dones en seran les protagonistes principals. La història dels sentiments, de les mentalitats, de la vida quotidiana, de la privació, de les solidaritats, dels amors, ens ha permès treballar una història en la qual la dona hi és present amb una força radiant; els homes hi són, però en l'índex, els noms de dones es multipliquen.

Són importants els índexs, ja que el grau de qualitat en l'ordre social d'un moment històric determinat el podríem mesurar pel grau de presència femenina.

Així, per exemple, quan miro els índexs dels cartorals catalans de l'alta edat mitjana, em meravello de la gran quantitat que hi ha de noms de dona. Llavors, de la quantitat passo a la qualitat, elles representen un ampli ventall social: n'hi ha que ostenten un grau important d'autoritat, real o moral; moltes administren les seves terres, hi ha les pioneres que repoblen, les mares de tots els que juren, les religioses, les camperoles riques i les pageses pobres.

En els moments de colonització són necessàries totes les mans per treballar i totes les ments per pensar, llavors no es menyspreen l'esforç i les iniciatives de les dones; només cal recuperar-les de l'oblit. Hi ha, però, altres moments en què l'exclusió de la les dones de l'esfera pública és gairebé absoluta, però les dones, silenciades, hi eren, i també a elles podem recuperar-les.

Davant de l'exclusió dels afers considerats "importants", les dones tenen dues possibilitats: acatar i transmetre el model social i cultural dominant, que sovint és l'única possibilitat de sobreviure en el si de la societat patriarcal; o bé crear una cultura paral·lela, amb les estratègies pròpies de les cultures dominades. Per recuperar aquestes dones haurem d'estudiar la subtil transmissió de "l'altra cultura"; la confiança i l'experiència quotidiana d'àvies, mares, veïnes i amigues del passat.

Podríem seguir la reflexió de Cristina de Pizan (1365-1431) quan deia: "Jo em fiava més del judici d'altri que del que jo sentia i sabia en el meu cor de dona", i va acabar per no fiar-se'n. Llavors va pensar sobre la seva condició de dona, i va pensar-hi en plural: "Vosaltres que

esteu mortes, vosaltres que viviu encara i vosaltres que vindreu en l'esdevenidor, alegreu-vos".

Investiguem com les dones, dipositàries d'una cultura pròpia, la transmeten de generació en generació d'una dona a l'altra. És imprescindible descobrir la relació entre dones, la clau seria la genealogia, és a dir, la fidelitat al seu gènere; però també ho és veure la relació amb la totalitat del seu entorn, en aquest sentit, potser la clau és la història dels sentiments.

Cal que interroguem les fonts, que escoltem les veus de les dones d'ahir, per mitjà, si és possible, dels seus mateixos testimonis, encara que sovint semblin només un lleu so de trompeta. Tenim fonts directes de dones lletrades que han escrit poesia, novel·la o tractats; hi ha dones que han pintat; tenim cartes privades, testimonis de dones de diversos grups socials en processos i judicis, hi ha documentació notarial per mitjà de la qual podem recuperar presència femenina, hi ha veus de dones vives que ens poden contar la seva experiència...

Hi ha també fonts indirectes. Per exemple, les escenes marginals d'algunes pintures ens acosten a estampes quotidianes; els inventaris ens presenten l'entorn domèstic i ens permeten deduir-ne les tasques casolanes. També haurem de recórrer al marc legal i ideològic, saber què deien i pensaven d'elles els homes del seu temps.

Al llarg d'aquests anys d'ensenyament i de recerca de la història he après que el treball en equip és bàsic; també he après que primer de tot calia repensar les paraules; la parla, el do de la mare que ens porta a l'arrel de la història, de la nostra història com a persones i com a pobles. S'havien de trobar i retrobar els mots que ens permetessin reescriure la història; hi ha alguna cosa més vinculada a la història de les dones que la llengua materna?

He après també que era important partir de les experiències de les dones, partir de mi mateixa. Vaig llegir fa pocs anys: "Moltes prefereixen reivindicar la igualtat de drets o secundar el llenguatge masculí, abans de 'treure' el més propi de si, el ser dona". És a dir, cal trencar amb els estereotips i amb la lec-

Al llarg de la història, la presència de les dones ha estat habitual en molts àmbits de la societat. Dalt, imatge d'un grup de dones extret del retaule *Sant Joan Baptista* (1470).

tura del passat que ha fet la cultura dominant, per establir el diàleg amb el passat partint de la experiència femenina, dels interessos profunds de les dones.

Cal veure com les dones, dipositàries d'una cultura oral, d'unes tècniques casolanes i d'unes estratègies de relació, les han transmès de generació en generació, de mares a filles, de senyores a serventes, fins i tot de serventes a senyores, de mestresses a aprenentes. Hi ha coneixements col·lectius, anomenats "de les dones", i hi ha també "el treball d'estimar". No cal fer història de les dones, sinó tornar a la mare, a la naturalesa, a la vida, als sentiments. Fer visibles les pràctiques de relació humana que mostren una forma de fer, de voler fer, més comuna entre les dones que entre els homes, que crea i recrea la vida hu-

mana. Relacions entre elles, entre nosaltres, que no exclouen les relacions amb ells, amb el món, amb el saber.

Parlem de sentiments i de relacions humanes, que queden fora de les relacions de poder, així fem entrar les dones a la història, conscients que s'ha produït l'exclusió tant de les dones com dels seus sabers. En una història útil per a la vida, que és l'única història que m'interessa, es podria cercar un coneixement generador, que ens permetés crear unes noves relacions socials i una nova relació entre la humanitat i la natura. Aquest coneixement transformador es podria dur a terme a partir d'una nova lectura de la història que passés per la comprensió de la presència silenciada de les dones en el món.

Teresa Vinyoles